

Jo Browning Wroeová

Bolestná laskavost

Historický román o síle laskavosti
i v těch nejtemnějších časech

Sunday Times
Bestseller



HOST

Jo Browning Wroeová

Bolestná laskavost



PŘELOŽILA
MARKÉTA POLOCHOVÁ

Brno 2022

Terrible Kindness

Copyright © 2022 by Jo Browning Wroe

Cover design by Faber & Faber

Translation © Markéta Polochová, 2022

Czech edition © Host — vydavatelství, s. r. o., 2022

(elektronické vydání)

ISBN 978-80-275-0671-2 (PDF)

ISBN 978-80-275-1453-3 (ePUB)

ISBN 978-80-275-1454-0 (MobiPocket)

*Balzamovačům, kteří odjeli do Aberfanu,
a lidem, jimž se vydali na pomoc.*

PRVNÍ ČÁST

Aberfan



1

ŘÍJEN 1966

Ve Walesu včera došlo k obrovské tragédii, ale William právě ukončil studium a tamnímu neštěstí nevěnoval pozornost. S mimořádnými výsledky absolvoval Temžskou vyšší odbornou školu balzamování. Dnes večer se v Nottinghamu koná každoroční největší společenská událost Midlandské pobočky Institutu balzamování: slavnostní banket a ples. Na oslavu Williamova úspěchu a také aby ho vybavil na jeho první významný večer, mu strýc Robert koupil oblek a motýlka. Když mu strýček oznámil, že David Melling, prezident institutu, hodlá v průběhu večera věnovat jeho skvělým výsledkům patřičnou pozornost, devatenáctiletého Williama to potěšilo, ale především vystrašilo.

William zůstane se strýcem Robertem a jeho obchodním partnerem Howardem na noc v hotelu Lace Market osmdesát kilometrů od domova v Birminghamu. Bude to poprvé, kdy přespí v hotelu. U stolu s nimi sedí Stroudovi, rodina ze Solihullu podnikající v tomtéž oboru, a po Williamově levici jediná osoba v jeho věku, Gloria Finchová, rovněž z rodiny činné v pohřebnictví, u níž William bydlel během školního roku na Stepney. Božská Gloria, kterou miloval od jejich prvního rozhovoru, jenž se odehrál před rokem. Popíjeli tenkrát kakao v útulné kuchyňce Finchových, zatímco dívčini rodiče se v obýváku dívali na televizi. Dnes večer si Gloria oblékla přílehlavé černé šaty poseté flitry, jimiž jako by na Williama celým tělem pomrkávala.

Hogofogo, tak Robert popsal dnešní slavnostní událost a rozhodně nepřeháněl. Nablýskané postavy žen v korzetech, se zářivou šjíjí, zápěstími i prsty se skví na pozadí mužů v černobílé —

ačkoli Howardovy manžetové knoflíčky se třpytí jakbysmet. Howard podobné události miluje. Má slabost pro všechno nóbl. Pomohl Williamovi s výběrem saka i motýlka, později si stoupl za něj, předváděl mu, jak si motýlka uvázat, a když se buclatými tvářemi tu a tam otřel o Williamův obličej, oba se tomu zasmáli.

William si prohlíží vysoký strop tanečního sálu i růžové a bílé dekorace obtočené kolem sloupů ve výklencích. Od stropu visí obrovské honosné lustry s křišťálovými ověsy. Po pravé i levé straně každého talíře leží snad víc příborů, než kolik jich mají doma, ale William ví, že při jejich odebrání musí postupovat od kraje směrem dovnitř. Nůž je těžký a plátěný bílý ubrousek, který si rozprostřel na klíně, překvapivě tuhý.

Už nějakou dobu William neviděl tak našňožené stoly ani lidi. Naposledy asi tehdy, když — tenkrát ještě kluk — působil jako sborista v Cambridgi a zpíval ve Formal Hall, a při nemnoha dalších, podobně ojedinělých příležitostech. Rychle zaplaší vzpomínky, ale ne dřív, než si uvědomí určitý rozdíl. Dokonce už jako desetiletý sborista William chápal, že lidé u prominentních stolů se k nim nemuseli propracovat, rovnou se u nich narodili a opulentnost pro ně nepředstavovala nic mimořádného. Dnešní vzrušení je hmatatelné, stejně jako uspokojení všech přítomných balzamovačů, kteří si vysloužili jeden honosný večer jako odměnu za precizní, důležitou práci: práci jejich dědů, otců a v některých případech i synů.

Po tvrdé dřině a náročném studiu v loňském roce Williama těšilo, že může zaujmout místo ve světě, v němž vykonáváte obtížné, ale vážené povolání, jak nejlépe umíte, ačkoli se vám za něj většinu času nedostane jiné odměny než vlastního pocitu uspokojení. Pouze čas od času mohou jeden druhého poplácat po zádech a užít si trochu toho pozlátka.

Rybí polévka je slaná, ale spolu s lahodnou houskou, jejíž každé sousto William přizdobí kudrlinkou másla, chutná skvěle. Nabírá tekutinu dokonale zakulacenou lžící, a když mu zbývá jen trocha na dně, nakloní misku směrem od sebe. Všimne si, že ho Gloria sleduje s nepředstíranou vřelostí. Její zelené oči jsou plné života.

„Jsem rád, žeš přišla,“ zašeptá William.

„Jsem ráda, žeš mě pozval,“ opáčí dívka s úsměvem a změní si ho dlouhým pohledem, z něžž William vyčte, že jí smí pod stolem letmo přitisknout koleno na koleno.

Pečené vepřové se škvarky a jablečnou šťávou rychle mizí z talíře do úst, odkud hladce sklouznou do žaludku. William rád vidí, že strýci Robertovi září oči radostí z příjemného večera. Během moučníku si William všimne, jak David Melling sahá do náprsní kapsy a vytahuje list papíru, který si před sebou rozprostře a nad obroučkami brýlí na něj zaostří pohled. Roláda s džemem jako by Williamovi náhle nabobtnala v ústech a těžký příbor mu začne prokluzovat v dlani.

Gloria zalétne pohledem k hlavnímu stolu, pak se obrátí k Williamovi a zamrká. „Připrav se na pořádný humbuk,“ špitne a nakloní se k němu tak blízko, že William ucítí na uchu její dech a do nosu ho udeří vůně jejího parfému. Před dnešním večerem spolu žertovali, co asi taková pocta obnáší. Gloria předvídala, že mu zazpívají *For He's a Jolly Good Fellow*, a William ve snaze dělat jakoby nic a neztrácet smysl pro humor prohlásil, že by ho mohli postavit na hodně vysoký piedestal a poklonit se mu.

Howard si z mísy na stole vezme cigaretu a zapálí si, Gloria udělá totéž. Williama, který i nadále považuje plíce za nejcennější část svého těla, přestože už pět let nezpívá, by nikdy ani nenapadlo strčit si takovou věc do úst. A přesto ho na prouzcích namodralého dýmu, které stoupají sálem, něco láká. Snad

onen kolektivní výdech a sdílené uvolnění. Když jim z úzkých stříbrných konviček nalévají kávu, lidé se pohodlně opřou. William si přeje, aby už to měl za sebou. Všimne si, jak se strýc Robert podívá k hlavnímu stolu, pak se obrátí k synovci a neznatelně přikývne.

2

„Dámy a pánové, doufám, že si dnešní slavnost užíváte.“ David Melling se usměje. „Vidím, že jste se na to jaksepatří nastavili!“ Pak mávne ve vzduchu listem papíru. „Tady je můj taneční pořádek. Můžete se hlásit, dámy, ale nejspíš se budete muset postavit do fronty, tak mějte prosím strpení.“

Když smích odezní, pan Melling hovoří — jak si William palčivě uvědomuje — dalších osm minut o setrvalé vysokých standardech institutu, jeho charitativní činnosti i rostoucí mezinárodní reputaci. William se musí ovládat, aby si nezačal otírat pot za krkem.

„A nyní,“ pronese prezident Melling, odloží papír a sepne ruce před sebou, „něco na osobnější notu. V profesi, která je, jako ta naše, založena na rodinném podnikání — přestože lidé dnes neradi vidí, když se na mladou generaci vyvíjí podobný tlak —, je o to radostnější a povzbudivější doslechnout se o mladém muži, který nejenže převzal štafetový kolík, ale rovnou si doběhl pro zlato.“

Gloria zvedne obočí a podívá se na Williama. „Piedestal se blíž,“ pronese takřka neslyšně. Strýc Robert se na něj uculí. Williamovi se stahuje hrdlo. „Z našeho dlouhodobého člena Roberta Laveryho ze společnosti Lavery a synové se tento týden stal obzvláště hrdý strýc.“

Představa, že si ho všichni prohlížejí, mu náhle připadá k nesnesení. Nejraději by vzal nohy na ramena. Ale to nemůže, už kvůli strýci Robertovi. Podruhé ne. Musí se přinutit k úsměvu

a netekat pohledem. Srdce mu buší tak prudce, že kdyby pohlédl dolů, nejspíš by spatřil, jak se mu pravidelně vzdouvá košile.

„Mladý William Lavery totiž tento týden úspěšně dokončil studium na Temžské vyšší odborné škole balzamování, a nejenže se stal nejmladším balzamovačem v zemi...“

William klopí oči k podlaze. Měl by se postavit? Zamávat? Uklonit se? Něco říct? David Melling se odmlčel. William dopodrobna zkoumá divoký žlutooranžový vzor na koberci i špičatý drobek ležící kousek od Gloriiných jehlových podpatků. Proč všichni najednou ztichli? Mladík se přiměje zvednout hlavu. Číšník podal panu Mellingovi jakýsi list papíru, který muž právě pročítá.

„Díky,“ řekne Melling číšníkovi, jenž záhy opustí sál vysokými dvojkřídlymi dveřmi.

Šepot zní jako přidušené výkřiky. Strýc Robert se mračí. David Melling zírá na růžový papír před sebou a ve světle lustru se mu leskne knír.

„Omlouvám se,“ řekne a mávne listem ve vzduchu. „Toto je telegram od Jimmyho Doylea ze Severoirské frakce a obávám se, že si vyžaduje naši okamžitou pozornost.“ William si všimne, jak se strýc Robert na vedlejší židli zavrtí. Tváří se rozladěně. „Takže: gratulace, Williame Lavery. Stal ses prvním studentem, kterému se podařilo dosáhnout nejvyšších známek ze všech předmětů, a to jak v teorii, tak v praxi,“ pokračuje pan Melling s náhlým záchvěvem veselosti v hlase a opře telegram o vázičku před sebou. „A nyní mu všichni pořádně zatleskejme.“ William zírá na broušenou sklenici, usmívá se, několikrát kývne hlavou. Na spáncích mu vyrazí krůpěje potu. Gloria ho pod stolem poplácá po koleně. „Očekáváme od tebe veliké věci, Williame.“ Pan Melling se odmlčí a potom sáhne pro telegram. „Bohužel se objevila jiná, závažná záležitost, kterou musíme ihned pro-

jednat. Týká se veřejší tragédie v Aberfanu, o níž jste určitě už slyšeli.“ Čte nahlas: „Prosím o sdílení se shromážděnými členy institutu.“ William si všimne, jak panu Mellingovi mezi dokonale uhlazenými prameny prosvítá holá lebka. „Urgentní shánka po balzamovačích v Aberfanu. Přivezte vybavení i rakve. Okolní vesnici obklopují policejní zátaras. Heslo pro průjezd: Summersovi.“ Pan Melling odloží telegram a na okamžik se na něj zadívá. Z misky k Williamovi zavane chladná vůně pudinkového krému. „Navrhuji, gentlemani, aby si všichni, kdo mohou vyslyšet žádost o pomoc, dopřáli šálek silné kávy a vyrazili na cestu. My ostatní se pokusíme vychutnat si zbytek večera i za vás.“

Williamovi je jasné, že strýc čekal od jeho patnácti minut slávy víc, ale jemu samotnému se po náhlém přesunutí pozornosti k jiné záležitosti ulevilo. Cítí, že tlak na hrudi pomalu ustupuje. „Chci jet,“ řekne.

Na strýci Robertovi je vidět, že takovou reakci nečekal. „Domnívám se, že na místě očekávají zkušenější muže, Williame,“ řekne strýc a loupne očima po Howardovi. „Ideálně ty, kdo mají předchozí zkušenost s pracemi po podobném neštěstí.“

„O tom se nikdo ani slovem nezmínil,“ namítne William. Gloria si ho zkoumavě prohlíží.

„Snad abych jel raději já?“ navrhně strýc Robert.

„Tvoje záda to nevydrží,“ namítne okamžitě Howard. „Žádný spánek, dlouhá cesta a pak bůhvíco.“ Howard kývne směrem k Williamovi, ale stále hledí na Roberta. „Ten chlapec je skvělý balzamovač a má víc sil než ty nebo já. Dovol mu jet.“

„Při vši úctě,“ slyší se William říkat, „žádné svolení nepotřebuju. Prostě pojedou.“

Všichni u stolu si ho prohlížejí: strýc Robert, Howard, Stroudovi i Gloria, ale Williamovi na tom nesejde.

„Správně, chlapče,“ poplácá ho pan Stroud po ruce. „To o tobě vypovídá víc než všechny výsledky u zkoušek. Však ty jim ukážeš!“

O půl hodiny později stojí William, zachumlaný do zimního kabátu, se strýcem na chodníku před hotelem. Sedne do auta a odveze další dva balzamovače domů do Birminghamu, kde se převléknou a naládují do pohřebních vozů tolik vybavení a rakví, co se do nich vejde.

„Uvidíš věci, na které nikdy nezapomeneš.“ Strýc Robert mu věnuje ustaraný pohled. Pak se pootočí a zadívá se přímo před sebe. „Víš, že tvoje matka žije nedaleko Aberfanu.“ Vsune Williamovi do kapsy lístek. „Mohl by ses za ní zastavit.“

„Nechci ji vidět. To přece víš.“

Strýc svěsí koutky, jako pokaždé, když se mluví o Williamově matce. Pomalu se nadechne a zase vydechne. „A ty zase víš, že s tím se já nikdy nesmírím.“

3

Půl hodiny po půlnoci opouští William s oběma pasažéry Nottingham a míří domů po liduprázdných cestách. Roy Perry, balzamovač z Erdingtonu, předčítá reportáže z plné náruče novin, které jim při odchodu vtiskl hotelový recepční.

Včera ráno krátce po čtvrt na deset povolil na haldě číslo sedm v uhelném dole na horním úbočí údolí Merthyr Vale nosník, uvolněný po dvoudenním vytrvalém dešti, a došlo k sesuvu půdy. Sto padesát tisíc tun uhelného odpadu cestou strhávalo stromy, balvany i cihly a nabalovalo je na sebe. Na vrcholku hory bylo slunečno, zato dole v malé vesničce Aberfan se držela mlha. A zatímco dělníci nahoře viděli, jak se svah uvolňuje, vesničany vůbec nic nevarovalo, že se na ně rychlostí bezmála dvou set kilometrů v hodině rítí dvanáctimetrová lavina bahna a důlního odpadu. Ta zpusťovala části železniční trati, koryto řeky a několik farmářských budov a nakonec srovnala se zemí základní školu Pantglas a smetla dvě řady domů.

Zoufalí rodiče holýma rukama odhrabávali sutiny. Jako zázrakem se v prvních dvou hodinách podařilo některé děti vyprostit živé, ale po jedenácté hodině dopoledne už se nenašel žádný důvod k oslavám. Pod troskami zůstalo ležet více než sto čtyřicet těl, která bylo zapotřebí dostat ven.

Z kopce se dál valila voda a bahno. Lopatami vybavení horníci doběhli rovnou z šichty. Vesnici zaplavili dobrovolníci a s obtížemi se drápali na hromady sutin. Policie upozorňovala, že neškolení amatéři, byť s dobrým úmyslem, mohou bránit v práci záchranným týmům, které na místo mezitím dorazily.

Nalezená dětská těla byla balena do dek a odnášena do kaple Bethania, nejbližšího komunitního místa od školy. Policisté se sice snažili očistit oběti od vrstev bahna, aby je příbuzní mohli identifikovat, ale bez elektřiny, vody a dostatku zkušeností se jim to moc nedařilo.

• • •

Jakmile Roy dočetl, muži pokračovali v cestě mlčky. Netrvalo dlouho a oba Williamovi spolucestující se zabořili hlouběji do sedaček, aby využili příležitosti a dopřáli si trochu kýženého spánku. Zato on byl bdělý a krev v žilách mu prudce kolovala. Melasová černá káva odváděla dobrou práci. Lépe řečeno — ona a Gloria.

Pokaždé když si vzpomene, co se stalo, reaguje jeho tělo znovu a se stejnou intenzitou, jako by se to dělo právě teď, ačkoli dávno sedí za volantem. Jakmile bylo rozhodnuto, že William pojedje, Gloria se postavila, vzala ho za ruku a odvedla ho ze sálu do okázalých hotelových zahrad, kde mu — k jeho údivu — vtiskla polibek na rty. Williama napadá, jestli po loňském roce, kdy kvůli své neštěstí promarnil tolik intimních chviliek s Glorií, nepodnítilo její touhu políbit ho právě jeho náhlé rozhodnutí odjet do Aberfanu.

„Díky,“ řekl, když jeho tělo zachvátil stěží popsatelný pocit. Náhle držel její ruce ve svých, aniž tušil, jak se to stalo.

„Nemáš zač,“ zasmála se a oči jí zářily životem i nadějí. „Ty jeden blázínku.“

„Nemohli bychom si to zopakovat?“ zeptal se, ale přitom už se skláněl k jejím nádherným rtům. Celé tělo mu jiskřilo vzrušením z představy společné budoucnosti s Glorií.

• • •

Do údolí Merthyr Vale William dorazí pět minut po půl čtvrté ráno. V pohřebním voze firmy Lavery a synové je naloženo třicet galonů formaldehydu, balzamovací nástroje a čtyři dětské rakve. Už projel dvěma policejními zátarasy a pokaždé použil heslo „Summersovi“, což byli majitelé největšího pohřebního ústavu v Cardiffu. Ačkoli jel potmě, bylo mu jasné, že se ocitl ve zcela odlišném kraji: cestou míjel úzké cestičky a tlusté komíny zasazené do krajiny, které chrlily oblaka kouře.

Přestože ho během poslední hodiny při každém mrknutí dřela suchá víčka a unavené oči pálily, nemohl popřít, že cítí vzrušení. Připadal si ušlechtilé, snad dokonce jako hrdina, když tak sám brázdil cesty nocí, vyzbrojený všemi dovednostmi, které se za ten rok ve škole naučil. Možná v balzamování po různých katastrofách nakonec najde svoji budoucnost. Možná se v příštích čtyřiaadvaceti hodinách rozhodne o jeho osudu. Jakmile se mu do mysli vplíží myšlenky na matku, k níž se ocitl fyzicky blíže než za předcházejících pět let, okamžitě je zažene.

Na poslední kilometr před Aberfanem si otevře okýnko, aby zůstal vzhůru. Dlouhé úzké uličky pravidelně zalévá žluté světlo. Musí zastavit, aby nechal projet nákladní auta s otevřenou korbou, naplněná až po okraj blýskavým nákladem. Nad vesnicí září jasnější, bílé světlo jako zlověstná hvězda. Další policista schoulený v pršiplášti stojí u krajnice a mává na Williama, aby přibrzdil.

„Balzamovač?“ Muž nakoukne staženým okýnkem dovnitř pohřebního vozu. Navzdory situaci se William div nerozesměje. Ten člověk mluví úplně jako Tom Jones.

„Ano. Heslo: Summersovi.“

„Budou vás potřebovat v kapli Bethania,“ — policista se nakloní blíž — „tam ukládají těla.“ William si s překvapením uvědomí, že muž pláče. Ve světlech příjíždějícího nákladáku, která ho náhle oslní, získá jeho plášť do deště stříbrný nádech. „Zajedte na

okamžik ke krajnici.“ William podle pokynu uhne s vozidlem a policista mezitím mávne na řidiče nákladního auta na znamení, ať pokračuje v cestě. „Uvidíte ji po pravé straně.“

„Rozumím.“ William pevněji stiskne volant. Cítí náhlé nutkání jet dál a čelit tomu, co ho čeká. Chce se konečně dát do práce.

Aberfan ozařují světlomety. Hemží se to tady neskutečným množstvím lidí. Muži se pohybují po obrovské haldě sutin, někteří stojí v rojnicích a předávají si jeden kbelík za druhým, dokud ho poslední v řadě nevyprázdní do přistaveného nákladáku. Ostatní se sklánějí a zase narovnávají, zarývají lopaty do temné hromady, na níž stojí, a tváře mají černé jako uhlí. Když William spatří střechu školy, trčící zpod hromady sutin v nepřírozených úhlech, tiše zakleje.

Kvůli obrovskému množství lidí musí jet pomalu. Před sebou spatří pochmurnou budovu s hladkým průčelím, před níž se vine dlouhá řada žen. Některé usedly na kovové židličky. K jeho vozu okamžitě přispěchá další policista.

„Mám tu balzamovací roztok a další věci k vybalení,“ vyhrkne William. Policista ustoupí o krok dozadu a ukáže na kus chodníku přímo mezi kaplí a čekajícími ženami. William vyskočí z vozu. Jako by ho poháněla jakási skrytá energie. Ženy si ho prohlížejí smutnými, temnými očima. Jakmile si William uvědomí, že jsou to matky mrtvých dětí, tělem mu projede vlna horkosti. Otevře zadní dveře pohřebního vozu a začne vytahovat formaldehyd. Staví nádoby jednu vedle druhé přímo na chodník. Pomáhá mu ten policista a ještě jeden člověk, který se zničehonic objevil po jeho boku. Nikdo nemluví.

Dveře kapse se otevřou a ven vyjde nějaký muž. William odhaduje, že mu bude něco málo přes třicet: je starší než on, ale mnohem mladší než jeho strýc. Chlapík zamíří přímo k jeho vozu.

„Já jsem Jimmy. Jimmy Doyle.“ Nedívá se na Williama, ale na věci, které přivezl. „Díkybohu,“ pronese tiše, když uvidí drobné rakve. „Dost jsme jich nakoupili a přivezli z Irska. Dopravní společnost dokonce z letadla vystěhovala všechna sedadla, aby se jich dovnitř vešlo co nejvíc, ale ani zdaleka to nestačilo.“

William neví, co na to říct, a tak dál vytahuje z vozu nádoby s roztokem a staví je na chodník.

„Jakmile to všechno vyložíš, budu potřebovat, abys pomáhal s identifikací.“

4

„Díky, žes přijel.“ Jimmy položí Williamovi ruku kolem ramen a odvede ho pár metrů od shromážděných žen. Williamovi se podrážky lepí k chodníku. „Jak se jmenuješ?“

„William Lavery.“

„Účastnil ses slavnostního banketu?“ William přikývne. „Máme tu dost polní podmínky.“ Jimmy má silný belfastský přízvuk. Mluví potichu, aby ho ženy neslyšely. „Neštěstí odřízlo přívod elektřiny i vody. Hasiči dělají, co můžou, ale pro tuhle chvíli si musíme vystačit s petrolejovými lampama a kbelíky s vodou. Místo balzamovacích stolů máme dveře na podpěrách. Těla nosí sem, zabalený v dekách. Než jsme dorazili, policajti se je snažili trochu očistit, aby je rodiče mohli identifikovat. Koroner naštěstí dovolil, že můžeme pracovat, aniž ty děti oficiálně jedno po druhém prohlásí za mrtvé. Několik provizorních základen jsme postavili v sakristii, pár dalších se nachází ve druhý kapli o kousek dál v ulici. Umyjeme je, necháme identifikovat, ošetříme a uložíme do rakve. Pak je odnesou do tý druhý kaple.“

Jimmy dál drží Williama kolem ramen, ale mluví k jakému si bodu na zemi jen několik kroků před nimi. William se snaží soustředit, protože na pozdější otázky nebude čas. „Největší výzvu představuje rmut. Je hustej jako tér a jediný, co máme k dispozici, je mejdlo a studená voda. Prostě udělej, co půjde.“ Jimmy si prohrábne zrzavé vlasy. „Poslechni, Williame — jmenuješ se William, že?“ William znovu přikývne. „Pomoc, kterou těm lidem můžeme poskytnout, je docela obyčejná. Odvedeme svoji práci. Uděláme ji dobře a rychle a pak se zdekujeme.“

Nejsme kněží, přátelé ani rodina. Jsme balzamovači. Drž hlavu skloněnou a to, co uvidíš, si neber k srdci. Tím jim prokážeš laskavost.“ Jimmy stiskne Williamovi rameno. „Rozumíš?“

„Ano, pane.“

„Ještě jedna věc.“

„Ano, pane?“ William by se nejradyji hned pustil do práce. Pokud nezačne okamžitě, mohl by podlehnout touze sebrat se a zmizet.

„Panujou obavy, že může dojít k dalšímu sesuvu půdy. Zvláště jestli nepřestane pršet. Takže pokud uslyšíš alarm, na nic nečekej a vem nohy na ramena. Jasný?“

„Ano, pane.“

„Tak fajn. A teď se do toho dáme.“

Oba se vrátí ke vchodu do kaple. Cestou je provázejí upřené pohledy řady čekajících žen.

V příšeří uvnitř kaple William rozezná jen obrysy zabalených postav: leží na kostelních lavicích dole i na galeriích. Ve srovnání s imponantní kaplí s vitrážovými okny, v níž kdysi zpíval se sborem, mu připadá absurdní, že se tato prostá budova honosí tímž označením. V cambridgeské kapli by mohli založit tolik balzamovacích stanovišť, kolik by se jim zachtělo, a sbor by mohl dál nacvičovat, aniž by někomu překážel.

„První těla, který vytáhli, byly v podstatě nedotčený. Většinu už identifikovali, nabalzamovali a uložili do rakví,“ řekne Jimmy. „Ale je to čím dál horší. Vlna drti vysoká dvanáct metrů vlítla do školy pekelnou rychlostí a skoro ji smetla, takže ty děcka nejsou jenom zasypaný. Určitě si dovedeš představit, co při takovém nárazu...“

William se rozhlédne po rancích z pokrývek. Odhadem jich tu leží alespoň padesát. „Kolik jich ještě zbývá vytáhnout?“

„Nevím přesně,“ — Jimmy zamíří k sakristii, William jde za ním — „ale pohřešovalo se celkem sto šestnáct dětí, plus nějací dospělí.“

Petrolejová lampa zalévá matným světlem místnost s oprýskaným bílým nátěrem. Stojí tu dvě dřevěné kozy, na nich leží dveře. Když William uvidí malá tělíčka, která jsou na nich položena, zastaví se mu srdce. Na praxi jednou balzamoval dětské tělo: desetiletého chlapce, kterého srazilo auto. Tenkrát se mu zdálo, že se s tím nakonec nějak popasoval. Teď mu připadá, že balzamovači vypadají, jako by pracovali s panenkami. Dva muži se sklánějí nad tělem, jeden dovnitř ruční pumpou vhání balzamovací tekutinu, druhý přivazuje cedulku na palec. Na podlaze stojí kbelík, do kterého odtéká krev. U nohou balzamovačů leží hromada černých hadrů.

Další muž na druhém stanovišti se podívá přímo na Williama a zlehka rozpřáhne ruce na uvítanou. Je vidět, že se mu ulevilo.

„Harry, tohle je William,“ ohlásí Jimmy, „tvůj parták na několik příštích hodin. Nechám ho tu s tebou.“

„Díky, Jimmy,“ řekne Harry a obrátí se k Williamovi. „Připraven, chlapče?“

„Připraven,“ opáčí William, aby se vyhnul další přednášce.

„Nuže dobrá.“ Harry zvedne ze stolu nůžky a podá je Williamovi. „Co nejlíp jsem ho očistil.“

Hnědé vlasy se chlapci lepí na čelo. Na tvářích má šedé šmouhy, a přesto jsou na drobném nose jasně patrné pihy, které Williamovi okamžitě připomenou Martina, kamaráda ze sboru. Chlapec má pihovaté i paže, na sobě zmuchlané kraťasy. Tehdy si William všimne, že obě nohy jsou pod koleny rozdrcené.

„Viděls venku rodiče?“ zeptá se Harry. William přikývne. „Chtěj vědět, jestli tu máme jejich dítě.“ Pod levým okem Har-

rymu zacuká sval. „Ze všeho nejdřív mu rozstřihni košili. Co nejopatrněji.“

„Dobře,“ řekne William. Už přistupuje k tělu. Vidí, že jedna strana košile je pokrytá rmutem, zato ta druhá zůstala nezvykle čistá. Přestřihne šev na netknuté straně a košili chlapci sundá. Látka mu v ruku připadá napůl lehká a křehká, napůl těžká a hutná. „Kam ji mám dát?“

Harry zavrtí hlavou. „Odneseš ji tamhle,“ — kývne ke dveřím do kaple — „zvedneš ji nad hlavu a zeptáš se, čí syn v ní šel v pátek ráno do školy. Pak je přivedeš dovnitř.“

5

Těsně před pátou hodinou ranní se obloha zbarví do nachova. Objeví se unavené světlo, které jako by váhalo, jestli započít třetí den aberfanského utrpení. Z vesnice bez ustání odjíždí řada nákladních aut odvázejících suť a naplaveninu. Když jedno z nich projede kolem, ovane Williama závan větru.

Čekající rodiče, povětšinou ženy, se k němu obrátí, jakmile se objeví na dohled. William se musí přemoci, aby košili za zády prudce nesevřel v dlani. Nemá rád, když ho někdo pozoruje. A ještě nikdy, dokonce ani jako sólista v Cambridgi, si nepřípádal tak vystavený na odiv. Jenomže v tom okamžiku se něco stane. Zmocní se jej zvláštní pocit prázdnoty, jako by vše, na čem až doposud záleželo, uniklo ven podrážkami jeho bot a vsáкло se do mazlavého chodníku. Všechno, co musí během dnešního dne udělat, se týká těch lidí stojících přímo před ním: ženy v tvrdém kabátu a roztrhaných punčocháčích, muže v rozdrané košili s děsem v očích i toho malého chlapce s rozdcřenými končetinami, jenž leží uvnitř na stole. William je tady, protože poskytuje službu, kterou nikdo nikdy nechce potřebovat. Jenomže teď je nutná a on udělá, co bude moct.

Nadechne se, zadrží dech, jako by mu náhle oteklo hrdlo. Zvedne košili nad hlavu a co nejpevnějším hlasem zvolá: „Čí chlapec šel do školy...“

„Owen!“

Když ženina kolena dopadnou z výšky na chodník, ozve se zadunění a tiché zapraskání. Ostatní se kolem ní seběhnou, berou ji za lokty, zvedají na nohy. Williamovi přistane na tvá-

ři kapka deště. Nějaká žena se otočí směrem od kaple a zakřičí: „Sežeňte Evana Thomase!“ Několik zvolání mužských hlasů, hlasový řetěz, který se táhne až k tmavé hromadě, z níž trčí špička školní střechy.

Matka se oddělí od chumlu ostatních rodičů, propluje jím jako někdo, kdo prochází oponou. Blíží se k Williamovi s napřaženými pažemi. Chvilí trvá, než mu dojde, že nesaáh po něm, ale po košili, kterou drží. Dlouhé vteřiny si ji žena tiskne k obličejí. Objeví se jakýsi muž, bělma očí ostře kontrastují s umolousaným obličejem, rukávy u košile má vyhrnuté, těžce oddechuje. Položí ženě špinavou, silnou paži kolem ramenou. Ta je znenadání stoicky klidná. Bez výrazu. Z kolene jí teče krev. Oba hledí za Williama do kaple, nedívají se na sebe. Chtějí vidět svého chlapce.

„Pojďte se mnou,“ vyzve je William tichým, měkkým hlasem, jakmile k němu oba přistoupí, a otevře dveře.

Je to on. Jejich syn.

„Owen Elgar Thomas,“ odpoví otec na Harryho otázku. Matka je klidná, ani nepláče, když se něžně dotýká ruky, hlavičky, hrudi malého chlapce. Harry jim oznámí, že svého syna znovu uvidí, jakmile ho s kolegou nabalzamují a uloží do rakve.

„Zkuste si trochu odpočinout,“ řekne William, vyprovodí je ze sakristie a vyvede ven z kaple podél ostatních zabalených těl. Otevře jim dveře. „Slibuji vám, že se o Owena postaráme.“

„Dobrá práce, Williame,“ řekne Harry tiše, když se William vrátí zpátky ke stolu.

• • •

S ubíhajícími hodinami se stav těl zhoršuje. Aspoň že jim hasiči za nastupujícího šera zajistili elektřinu. Někdy postačuje, aby William vynesl ven kousek látky, pramen vlasů, botu. Po chvíli

se k němu vrhá něčí matka, s úlevou, přestože naprosto zdrcená. Ony matky s ostríživým zrakem a dychtícím srdcem by dokázaly své dítě poznat i podle jediného nehtu.

Když musí William vyjít ven a zeptat se, čí dcera má světlé vlásky, z řady vystoupí tři páry rodičů. To jsou asi ty nejhorší okamžiky: když přistupují k tělíčku s hmatatelným strachem a děsem, a nakonec zjistí, že to vůbec není jejich dcera. Po uplynulých sedmi hodinách William dokáže pochopit tu úlevu, útěchu, že rodiče alespoň vědí, kde je jejich potomek a že se mu nemůže dít už žádné další utrpení. Jak děsivý svět, v němž štěstí mají ti, kdo mohou identifikovat tělo svého mrtvého dítěte.

Znovu se rozpršelo. Pneumatiky nákladáků vydávají na mokré cestě čvachtavý zvuk. Proudění vody stékající ze střechy kaple připomínají provazy. Devatenáctiletý William, čerstvý absolvent Temžské vyšší odborné školy balzamování s těmi nejlepšími známkami z teorie i praxe, hledí na to, co zbylo z malého děvčátka, které se, jak se právě dozvěděl, jmenuje Valerie, a uvědomuje si, že nic z jeho zářných výsledků se nepočítá, nestojí za zlámanou grešli, pokud tady a teď neodvede svou práci a nepřipraví polámané tělíčko tak, aby k němu mohli přistoupit rodiče, kteří nedočkavě čekají na mokřém chodníku za zavřenými dveřmi kaple.

Za normálních okolností slouží místnost, v níž se William nachází, jako sakristie, ale nastalá situace má k normálnosti hodně daleko a William nevnímá své okolí: nachýlený štos černých Biblí v rohu, ošuntělá klekátko naskládaná u dveří, odér tmavého dřeva, který se mísí s chladným pachem formaldehydu, ani kupící se malé rakve u zadní stěny. Slepý k tomu všemu tu William stojí, náhle ochromený dávnou vzpomínkou ostrou jako skalpel, který třímá v ruce.

Z odpoledního spánku jej probudí máslová vůně linoucí se vzduchem v jejich bytě. William si přenesení přikrývku do kuchyně, aby se mohl zachumlat ve starém křesle a sledovat, jak matka otevírá troubu. Nohy mu zaplaví vlna tepla. Matka vytáhne vachrlatý starý plech, položí ho na umakartový stůl, podebere největší sušenku, položí ji na porcelánový talířek a rozkrojí vejpůl. Společně sledují, jak z pečiva stoupá pára. „Pro jeho lordstvo.“ Matka se hluboce ukloní a vezme talířek do obou rukou. Zlatý okraj se před ním leskne, po rozespálé tváři se mu rozlije úsměv, William natáhne ruku a sušenku si vezme. „Nespál si pusou,“ zašeptá matka.

V tom okamžiku si William všimne Valeriiny dokonalé levé ruky. Zůstala netknutá, nic neschází, nic není rozdrčené, žádná krev ani modřiny, dokonce ani jediná oděrka. Navzdory pokroucené noze, chybějícím prstům i důlku v lebce si její rodiče budou pamatovat právě tu ruku bez poskvrnky, když už budou nuceni si na dnešní den vzpomenout.

Ze zářezu na krku William opatrně vyjme tepnu. Položí ji na podložku z nerezové oceli a všimne si drobných kapilár, které cévu protkávají. Do otvoru, který udělal, jemně vsune tenký katetr a tentýž proces zopakuje s vnitřní krční žílou. Jakmile první připojí ke zdroji tepenného roztoku a druhou trubici zavede do kbelíku u nohou, vezme William ze stolu ruční pumpu. *Zmáčk-nout* uvolnit, *zmáčk-nout* uvolnit, *zmáčk-nout* uvolnit. Falešný srdeční tep žene tekutinu dívčinými cévami a její krev vytlačuje do nádoby. Williama už od věčného pumpování bolí ruce, záda necítí, jak se pořád sklání nad drobnými tělíčky, ale nezpomalí, nena-rovná se ani si neprotáhne prsty.

Jakmile je tělo odkrveno i pročištěno roztokem a rány jsou zašity, William si zhluboka vydechne. Pak vezme dívčinu levou ruku do dlaní, tře ji a ohýbá prsty, aby tekutina pronikla až do konečků prstů, které okamžitě znovu zružoví.

„A je to, Valerie,“ řekne. „Jsme hotoví.“ Nevadí mu, že ho Harry, který má plno práce u druhého stolu, slyší. Zatímco ji dál drží za ruku, uvědomí si, že zpívá, velice tiše, téměř neslyšně:

*Ponechme stranou všechny tvoje sliby,
jež jsi kdy dala, dívko spanilá,
ruku mi podej, sladká Myfanwy,
ať tobě nyní mobu sbobem dát.*

Když píseň zpíval naposledy, svíral úplně jinou dlaň. Patřila Martinovi, jeho nejlepšímu kamarádovi v Cambridgi, který ho teatrálně popadl za ruku, kdykoli ji společně pěli. „Je to Velšanka, pitomče,“ zamumlá si William pro sebe, „tak zpívej velšsky.“ Zvedne oči, podívá se na Harryho, ale ten zrovna šije a nevypadá to, že by si jeho malé serenády všiml.

*Anghofia'r oll o'th addewidion
A wnest i rywun, ngeneth ddel,
A dyro'th law, Myfanwy dirion
I ddim ond dweud y gair ,Ffarwél'.*

William přejde k hromadě rakví. Horní je bělostná. Přiletěla spolu s irskými balzamovači. William je rád, protože Valerie by nejspíš dala přednost právě bílé. Položí dívku dovnitř, hlavu jí nakloní na stranu, tělo přikryje jednou z darovaných pokrývek a ruce umístí nahoru.

Přenesení rakev do kaple položí ji na lavici, celý nesvůj z toho, že v něm Aberfan vyvolává vzpomínky na dva lidi, které se tak usilovně snažil vytěsnit z paměti.

Dveře se otevřou a voskovité stíny petrolejky se roztančí. Dovnitř rychle vpluje Jimmyho hubená postava. V náručí nese tělo

zabalené v dece. Další. A po něm přijde zase další. A čím později se objeví, tím je to těžší. Čím déle totiž těla ležela pod sutinami, tím rychleji se začnou rozkládat, jakmile se znovu dostanou na vzduch. Navíc se bahnem prohrabují rypadla a může se stát, že dojde k druhotnému poškození těl. Jimmy odnese ranec do sakristie.

„Něco ti povím.“ Jimmy stojí vedle Harryho stanoviště a popadá dech. „V Boha nevěřím, ale běda, jestli po tomhle uslyším jediný křivý slovo proti Armádě spásy.“

„Dorazili čtyřadvacet hodin před námi,“ dodá Harry a dojde k zadní stěně pro rakev. „Museli rozdat snad stovky hrnků čaje, a pořád se držež.“

„Člověk by čekal sendvič a čaj,“ řekne Jimmy. „Ale víte, co ještě mají?“

Harry přikývne. „Whisky.“

„A cigarety.“ Jimmy zakroučí hlavou.

„Jsou skvělí.“ Harry opatrně přemístí tělo ze stolu do rakve. „Někteří horníci nastoupili přímo z páteční ranní sichty a od tý doby se nezastavili. A co máme teď? Nedělní poledne!“

Williama zničehonic přepadne hrozný hlad. Za celou dobu nespál, o žádné pauze se nikdo ani slovem nezmínil, ačkoli Jimmy jim čas od času přinesl sendviče. Při náročném dni v práci by se William musel postarat nanejvýš o tři těla. Valerie byla jeho sedmá. V jeho okolí už vzniklo pět balzamovacích stanovišť a všude se dělá totéž. Výpary formaldehydu, které mu obvykle příjemně voní, začínají působit příliš intenzivně, přestože všechna vitrážová okna jsou dokořán a dovnitř proudí studený vzduch.

„Jimmy?“ ozve se. „Nemohl bych si skočit pro něco k jídlu?“

„No jasně,“ odpoví Jimmy. „Při posledním sčítání jich zbejvalo už jen pět.“

Cestou ven se William zadívá na Valerii a všimne si trochy špíny, která dívence zůstala za nehtem na ukazováčku. Sáhne

do kapsy pro švýcarský nůž a vysune nejmenší ostří. Pevně jí přidrží ruku, aby se prsty natáhly, vyškrábne špínu, ostří otře o kalhoty a pohyb zopakuje.

Než vyjde ven, oblékne si kabát a kolem krku omotá šál. Se závanem chladného vzduchu, který proudí pod těžkými dveřmi, k Williamovi dolehne i Jimmyho hlas.

„Doufejme, že to toho mladíčka navždycky nepoznamená. Je to přirozenej talent.“

„A taky má překrásnej hlas,“ dodá Harry.

William se obrní proti chladu a napadne ho, že na posledních pěti letech, kdy s matkou nepromluvil ani slovo, je aspoň něco dobrého: nebude mít nutkání povyprávět jí o tom, co právě prožívá. Protože ona by to neunesla. S úlevou dospěje k závěru, že ani jednomu z nich by neprospělo, kdyby za ní zajel, až tady skončí. Přestože to k ní má — co se vzdálenosti týče — nejbliž od chvíle, kdy odešla.

6

Venkovní vzduch je kousavý a vlhký. Zešeřilo se, a přesto to Williamovi nepřipomíná žádnou konkrétní denní dobu. Pokouší se představit si Aberfan jako běžnou hornickou vesnici, se všemi dětmi živými a zdravými a s dospělými, kterým se svět neobrátil naruby. Cestou ke stánku Armády spásy míjí kordony, policisty, horníky a pytle s pískem. Podrážky se mu lepí k chodníku. Představa, jak si ty boty po návratu domů čistí, se mu hnusí.

Vyboď je, Williame, vždyť jsou to jenom pitomé boty.

Je to první vědomá myšlenka, kterou Glorii od příjezdu věnuje, a při vzpomínce na její plné, smyslné rty se mu sevře žaludek. Kluzká červená rtěnka, jemné cvaknutí, když se jejich zuby střetly, kost na kost na pozadí teplých a jemných rtů, úst a dásní. Williama napadne, že by zkusil najít telefonní budku a zavolat jí, ale zatím si žádné nevšiml a stejně nemá drobné. *Přestaň, přikáže si v duchu. Najež se, napij se a vrať se k práci.*

Pach třísloviny a pára stoupající z várnice postavené na hnědých vycpaných pytlech mu připomenou, jak je vyčerpaný.

„Nedal by sis i něco ostřejšího?“ Vysoký muž v uniformě mu podá hrnek. „Kapku něčeho na posilněnou do čaje?“

„Možná. Ano.“ William mu vrátí hrnek.

Muž odšpuntuje plochou lahev a do čaje vteče trochu zlatavé tekutiny. „Trochu si odpočiň.“ Muž ukáže na skládací židli opodál.

Až když si William sedne, uvědomí si, jak ho bolí nohy.

„Ty budeš jeden z balzamovačů, že?“ pronese muž a podává mu sendvič s vejcem a řechou.

William s plnou pusou přikývne.

„Ale vypadáš dost mladě.“ Muž si od něj vezme zpátky prázdný hrnek a doleje mu.

„Tento týden jsem dokončil školu.“ William popadne ještě jeden sendvič. Bílý chléb je hutný a prolamuje se pod bohatou náplní. William měl takový hlad, že ten první jen bezmyšlenkovitě zhltl.

Muž se napije. „Rodinný podnik?“

Do Williama se začíná dávat zima. Roztřesou se mu nohy. Odloží hrnek na hromadu pytlů a přitáhne si límec kabátu těsněji ke krku. „Jo. Třetí generace.“

„Takže jsi odjakživa věděl, že chceš dělat právě tohle?“

William zavrtí hlavou. „Táta o to stál, ale máma byla proti.“

K várnici mlčky dorazí dva horníci. Než je muž obslouží, spořádá William další sendvič. Muži místo poděkování kývnou a odejdou. Jídlo do sebe házejí stejně hltavě jako předtím on.

„Takže si táta prosadil svou?“ Muž otevře balení tyčinek Kit Kat a jednu mu podá.

„Ani ne,“ opáčí William. „Zemřel, když mi bylo osm.“

„To mě mrzí.“ Muž se odmlčí. „Ale máma na tebe musí být pyšná, co?“

„To netuším.“ William se postaví, dopije zbytek čaje a vrátí prázdný hrnek. „Raději půjdu. Díky za jídlo.“ Na okamžik se otočí, nejráději by muže požádal, ať zavolá strýci Robertovi a řekne mu, že se mu vede dobře, ale nakonec jen zvedne ruku a kývne.

„Hodně štěstí, mladíku, Bůh s tebou.“

„Díky.“ William ještě jednou mávne, pak si vrazí ruce do kapes a co nejrychleji se proplete mezi lidmi, bahnem a nákladňáky zpátky do kaple. S každým krokem si znovu slibuje, že než se odsud dostane, neuroní ani slzu.

7

V odpoledních hodinách William právě pokládá tělo zabalené do deky na stůl, když vtom se prudce otevřou dveře. On, Jimmy i Harry zvednou zrak od práce. Před nimi stojí policista s dlaní položenou na rameni buclaté, drobné ženy v červených šatech a pánském svetru. Těžce dýchá, jako by celou cestu běžela. Každému z nich se podívá do očí, nejdéle však ulpí pohledem na Williamovi.

„Tohle je Betty Jonesová,“ řekne policista. „Ptá se...“

„Nemůžu jen tak sedět s rukama v klíně,“ přeruší ho žena a sevrě silné ucho kabelky. „Náš dům leží pohřbený pod vrstvou toho vražedného bahna, takže bydlíme u rodiny.“ Obrátí se k policistovi, pak s naléhavým pohledem zpátky k nim. „Pánové, prosím vás, dovolu mi, abych vám pomáhala. Budu dělat cokoli, cokoli! Ale nemůžu zůstat už ani minutu u své švagrové a jen tak nečinně přihlížet!“

Vlasy jí spadají dolů v úhledných hnědých loknách. Pruh červené látky pod zeleným vlněným svetrem vypadá hezky, jako šaty, které by nosila i jeho matka, ale v plandavém pulovru a gumákách, které si narychlo obula, působí žena dětinsky. Nohy má statné a energie z ní doslova srší. „Prosím,“ pokračuje dřív, než se Jimmy dostane ke slovu. „Nechte mě s něčím pomoci.“ Pak svráští čelo.

„Díky, Betty,“ pronese Jimmy nakonec. „Ale práce tady je nesmírně trýznivá. Zvláště pokud některé z nich znáte.“

„Znám je všechny!“ odpoví žena vmžiku. „I jejich rodiče. Kdyby se to stalo před dvaceti lety, na stolech by ležely i moje dvě.“ Zlomí se jí hlas. „Chci pro ty ubohé rodiče něco udělat.“

„Williame?“ Jimmy na něj kývne. „Dovol Betty, aby ti pomohla s přípravou před identifikací.“

Betty odloží kabelku do rohu vedle naskládaných rakví, pak sáhne dovnitř a vytáhne žluté gumové rukavice.

„Přišla jsem vybavená.“ Postaví se naproti Williamovi a podívá se na něj se statečným, věcným úsměvem. „Tak, drahoušku, pověz mi, co mám dělat.“

Betty se vůbec nepodobá jeho matce: je starší, menší, její pohyby postrádají ladnost i eleganci, a přesto William vnímá její kvality. Je vyděšená a traumatizovaná, ale také odvážná a odhodlaná.

„Nebude to snadné,“ řekne William, jemně uchopí okraj šedé vlněné deky a přemýšlí, jak dlouho má počkat, než ji dá pryč. Připadá mu snadné oplácet Betty přímý pohled z očí do očí. „Mají na sobě silnou vrstvu bahna, a navíc pracujeme na těch, které vytáhli jako poslední. Jsou v hodně zbídačelém stavu.“ Betty tiskne rudé rty do úzké čárky, ale pohledem neuhne. Jedinkrát krátce přikývne. William si všimne, že jí na krku tepe žíla. Musí jí dokázat, že ví, co dělá. Potřebuje, aby mu důvěřovala. „Sundáme oblečení. Nejprve zkontroluji, v jakém stavu se tělo nachází. A pak ho očistíme. Společně.“ Žena znovu přikývne a zamrká. „Tak jdeme na to,“ dodá William.

Jediným plynulým, ale jemným pohybem odhrne deku a nechá ji na konci stolu spadnout k zemi. Betty sebou trhne, ale William nedá najevo, že si něčeho všiml. Společně se dívají. Společně cítí pach krve, téru i počátku hniloby.

V nepřírozeném, nažloutlém světle vypůjčených lamp Betty tiše záupí a položí dlaň na nepoškozenou část dívčiny tváře. „Tak dobře, Helen,“ zašeptá. „Betty je tady.“

V místnosti se rozhostilo ticho, nikdo se ani nehne. William ví, že je ostatní balzamovači sledují. Betty se narovná, zhluboka se nadechne, takže je vidět, jak se křížek na jejím krku nadzved-

ne a zaleskne. „Takže teď, zlatíčko,“ řekne hlasitěji, věcně, ruku položenou na dívčině paži, „se na tebe maminka s tatínkem přijdou podívat, a proto tě já spolu s tímhle milým mladíkem připravíme. Už je po všem, drahoušku.“

Když k němu Betty obrátí svůj oválný obličej s vyjeveným, ale odhodlaným výrazem, má William co dělat, aby se dál tvářil neutrálně, tak silný je závan intimity, který žena do místnosti vnesla.

„Vy rozstříhnete oblečení“ — podá jí nůžky — „a já ho sundám.“

Betty pevnou rukou prostříhne pásek bavlněné sukně a pokračuje dál šikmo přes košili. Žluté rukavice se zanedlouho pokryjí nánosem bahna a jejich původní barva už je sotva patrná. William z těla vmžiku odstraní oblečení a přihodí ho na hromádku pod stolem. Má obavy, že až budou očišťovat levou nohu, oddělí se od zbytku těla.

Vezme kbelík s čistou vodou, kterou přinesli dobrovolníci, a namočí houbu. „Aspoň že konečně máme teplou vodu.“ Pevnými, dlouhými tahy pracuje na levé paži: čistí, drhne zaschlé bláto, namáčí a zase drhne, a tak pořád dokola. Betty ho sleduje.

„Vy se postaráte o ruce, já o nohy.“ Podá jí houbu a ona ji okamžitě namočí do vody. William ještě nikdy neviděl nikoho pracovat tak soustředěně jako Betty, když se začne věnovat útlé končetině. Po předchozích slovech určených Helen žena mlčí a zaměřuje se výhradně na odstranění nečistot a na pokožku, kterou otírá mokrou houbou.

Williamu přemůže nutkání vyplnit ticho. „Jaká byla?“ zeptá se, sotva se postaví vedle poničené nohy.

Betty se zastaví a podívá se na něj. „Raději se mě neptejte.“ Ihned se dá znovu do práce.

„Samozřejmě, promiňte,“ řekne William, zastydí se za sebe, opatrně uchopí dolní končetinu a začne z ní otírat nános.

Náhlý závan studeného vzduchu a řev projíždějícího nákladáku jej přimějí zvednout zrak. Spatří uniformu barvy námořnické modři a vysokou postavu muže z Armády spásy, který mu nabídl jídlo a pití. Vchází dovnitř a v náručí nese černou krabici.

„Napadlo mě, že by se vám hodila trocha podkresu,“ řekne. „Baterky jsou nové, a kdyby se vybily, mám další.“

„To je od vás moc pozorný.“ Jimmy přestane pracovat a ukáže na parapet za Williamovými zády. „Mohl byste to položit tamhle a něco pustit? To bude skvělý, díky.“

„Nemáte zač.“ Muž dojde k oknu, rádio nese před sebou. „Tak se na to podíváme.“

Svým hlubokým hlasem i protahovanými samohláskami Williamovi znovu připomene Toma Jonese. Šum rádia zaplní prostor, knoflíky se začnou otáčet, hlasy se vynořují a zase mizejí. William tak trochu doufá, že uslyší třeba „What’s New Pussycat?“ nebo „It’s Not Unusual“.

„Předpokládám, že nejlepší bude nějaká hudba,“ podotkne muž a ladí dál.

Ozve se orchestr, čistší a hlasitější zvuk, než by William od tak malého tranzistoru očekával.

„Perfektní, díky,“ řekne Jimmy.

„Cokoli, hlavně když to pomůže. Opravdu cokoli,“ pronese ten muž na odchodu.

William s Betty společně očistí tělo v polovičním čase, než když pracoval sám. Helenini rodiče vejdou dovnitř, matka tiskne v dlani cíp sukne. Jakmile spatří svoji holčičku, je tam Betty a její silné paže. Během následujících dvou a půl hodin očistí těla dalších dvou dívek a jednoho chlapce.